

УДК 338.439

Папайка І.О.,
здобувач відділу макроекономіки
та державного управління,
*Причорноморський науково-дослідний інститут
економіки та інновацій, м. Одеса*

МЕТОДИ ОЦІНКИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ, ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ЇЇ РОЗВИТКУ

Папайка І.О. Методи оцінки продовольчої безпеки, державне регулювання та прогнозування її розвитку. У статті розглянуто методи та методика оцінки продовольчої безпеки. Розглянуто визначення якості життя. Наведено основні функції соціального захисту всіх категорій населення. Розглянуто законодавчі документи, що стосуються продовольчої безпеки України. Визначено перелік завдань, що повинні виконувати органи виконавчої влади для здійснення моніторингу індикаторів продовольчої безпеки України на національному, макро- та макрорівнях. Згруповані для оцінки стану продовольчої безпеки спеціальні показники, що створені на базі методики оцінки стану продовольчої безпеки. Наведено порогові значення індикаторів стану продовольчої безпеки України. Згруповано автором рівні індикатори оцінки стану продовольчої безпеки країни. Для покращення української продовольчої безпеки удосконалені напрями державного регулювання, які необхідні для підвищення ефективності зовнішньої та внутрішньої торгівлі. Зазначені шляхи розвитку продовольчої безпеки.

Ключові слова: якість життя, методика, індикатори, добробут населення, державне регулювання.

Папайка И.А. Методы оценки продовольственной безопасности, государственное регулирование и прогнозирование ее развития. В статье рассмотрены методы и методика оценки продовольственной безопасности. Рассмотрены определения качества жизни. Приведены основные функции социальной защиты всех категорий населения. Рассмотрены законодательные документы, которые касаются продовольственной безопасности Украины. Определен перечень задач, которые должны выполнять органы исполнительной власти для осуществления мониторинга индикаторов продовольственной безопасности Украины на национальном, макро- и макроуровне. Сгруппированы для оценки состояния продовольственной безопасности специальные показатели, которые созданы на базе методики оценки состояния продовольственной безопасности. Приведены пороговые значения индикаторов продовольственной безопасности Украины. Сгруппированы автором уровни индикаторы оценки состояния продовольственной безопасности страны. Для улучшения украинской продовольственной безопасности усовершенствованные направления государственного регулирования, которые необходимы для повышения эффективности внешней и внутренней торговли. Указанные пути развития продовольственной безопасности.

Ключевые слова: качество жизни, методика, индикаторы, благополучие населения, государственное регулирование.

Papayika I.O. Food safety assessment methods, state regulation and forecasting its development.

The article discusses methods and techniques for assessing food security. The definition of quality of life is considered. The basic functions of social protection of all categories of population are given. Legislative documents concerning food security of Ukraine have been considered. The list of tasks to be performed by the executive authorities in order to monitor Ukraine's food security indicators at national, macro and macro levels has been determined. Specific indicators grouped to assess the state of food security created on the basis of the methodology for assessing food security. The threshold values of Ukraine's food security indicators are given. Levels of country food security indicators are grouped by author. In order to improve Ukraine's food security, the areas of state regulation that are needed to improve the efficiency of foreign and domestic trade have been improved. Ways of food security development are outlined. It is noted that if observed at the level of the country of consumption in volumes below the established norms, it will in turn lead to a decrease in mental and physical activity of the population, which will lead to deterioration of health and cause dependent diseases. It is suggested to generalize and improve the levels of indicators based on food groups. It is noted that to improve the country's food security, there is a need to evaluate this indicator for each region, due to the different food supply by region, different resource potential and capacity for own production. But there is a problem in defining national indicators, as not all food security indicators can be appropriately identified at the regional level. The level of food consumption is interdependent on the level of domestic prices, household incomes and other factors that determine the production and investment priorities of producers.

Key words: quality of life, methodology, indicators, welfare of the population, state regulation.

Постановка проблеми. В сучасний час економічний розвиток країни в цілому залежить від забезпечення продовольчої безпеки, оскільки саме вирішення проблеми продовольчої безпеки є одним з найважливіших завдань політики держави. В Україні до проблеми продовольчої безпеки призвела нестійка економічна та політична ситуація, а також велике значення на розвиток країни здійснив воєнний конфлікт, який призвів до зменшення доходу населення. Для покращення рівня продовольчої безпеки країни існує потреба оцінки даного показника для кожного регіону, що пов'язано з різним забезпеченням продуктами харчування по регіонам, різним ресурсним потенціалом та можливостями для власного виробництва. Але існує проблема у визначенні загальнодержавних показників, так як не всі показники продовольчої безпеки існує можливість доцільно визначити на рівні регіону. Рівень споживання продуктів харчування взаємозалежить від рівня внутрішніх цін, доходів населення та інших чинників, які визначають виробничі та інвестиційні пріоритети виробників. На сучасному етапі населення потребує забезпечення корисними, дешевими, безпечними для здоров'я продовольчими товарами. Виходячи з цього і виникає особлива актуальність вирішення проблем продовольчої безпеки, визначення методів оцінки й розвитку її.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у теорію і практику забезпечення продовольчої безпеки внесли такі фахівці як П. Саблук, Б. Пасхавер, Р. Тринько, О. Гойчук, П. Руснак, П. Лайко, М. Бабієнко, Є. Бузовський, О. Варченко, І. Кушнір та інші. Однак дослідження цієї проблеми не можна вважати вичерпними, велика кількість її аспектів ще недостатньо висвітлені, а деякі з них потребують постійного моніторингу та аналізу.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є визначення методик оцінки продовольчої безпеки, визначення державного регулювання й розвитку її.

Виклад основного матеріалу. В Україні продовольча безпека розглядається окремою економічною категорією. На перший погляд в країні спостерігаються соціально-економічні позитивні зміни, до яких відноситься зростання рівня прожиткового мінімуму

й мінімальної заробітної плати, перерахунок пенсій, надання пільг, але дані заходи не покращають в свою чергу якість життя. Попова Т.Л. [1], якість життя визначає, як ступінь відповідності умов і рівня життя науково обґрунтованим нормативам або визначеним стандартам й характеризується досягнутим за певний проміжок часу ступенем задоволення різноманітних потреб населення. До основної функції соціального захисту всіх категорій населення відноситься належний рівень якості життя, що в сучасний час потребує запровадження та дотримання високих соціальних стандартів.

Рівень розвитку економіки країни залежить від ефективності вирішення проблем продовольчої безпеки. Держава повинна задовольняти одну з головних потреб населення – саме потребу в продуктах харчування. Саме на рівні державного управління існує потреба в сприянні чесній конкуренції, своєчасного реагування на загрози продовольчій безпеки населення. Держава повинна орієнтуватися на необхідність інтеграції країни до світового економічного простору, та враховувати митну політику, цінову політику, фінансово-кредитну та соціальну політику, й контролювати якість та безпеку продовольства. Також важливо зазначити, що існує потреба в адаптації законодавства України до міжнародних стандартів.

На законодавчому рівні існує Закон України «Про продовольчу безпеку України», який визначає стан продовольчої безпеки на основі визначеної системи індикаторів: рівень споживання населенням харчових продуктів; економічна доступність харчових продуктів; фізична доступність харчових продуктів; стійкість продовольчого ринку; ступінь незалежності продовольчого ринку; якість і безпечність харчової продукції; рівень розвитку агропродовольчої сфери; природно-ресурсний потенціал і ефективність його використання визначається набір базових продуктів харчування [2].

Також важливо зазначити, на законодавчому рівні затверджений Наказ «Про затвердження методики розрахунку рівня економічної безпеки України», який визначає продовольчу безпеку як складову економічної безпеки та визначається як «...стан виробництва продуктів харчування в країні, що здатний повною мірою

Рис. 1. Методика оцінки рівня продовольчої безпеки

Примітка: згруповано автором на основі Григорьев Є.О. [5]

забезпечити потреби кожного члена суспільства в продовольстві належної якості за умови його збалансованості та доступності для кожного члена суспільства» [3].

Кабміном України затверджена Постанова «Деякі питання продовольчої безпеки» № 1379 від 05.12.2007 року [4], в якій визначено перелік завдань, що повинні виконувати органи виконавчої влади для здійснення моніторингу індикаторів продовольчої безпеки України на національному, макро- та мікрорівнях:

– Міністерство охорони здоров'я повинно визначати кожні п'ять років рекомендовані раціональні норми споживання основних продуктів у середньому на 1 особу;

– Міністерство аграрної політики та продовольства, Міністерству соціальної політики і Державній службі статистики України повинно забезпечити в межах своїх повноважень подання щороку до 31 липня інформації, необхідної для розрахунку основних індикаторів продовольчої безпеки;

– Міністерство економічного розвитку і торгівлі України повинно готувати та оприлюднювати щороку

до 1 вересня наступного періоду звіт про стан продовольчої безпеки України;

– На сайті Державної статистики України наводиться щорічна статистика, щодо обсягів споживання базових продуктів харчування, як в цілому по Україні так і в розрізі регіону. Для оцінки стану продовольчої безпеки існують спеціальні показники але створені на їх базі методики залежать від погляду окремої країни, науковців на вирішення даної проблеми (див рис. 1). На регіональному рівні використовуються ті ж методики, що й для країни в цілому.

Зазначимо, що в Постанові «Деякі питання продовольчої безпеки» визначені індикатори продовольчої безпеки й її граничні межі, за допомогою яких можна провести оцінку сучасного стану продовольчої безпеки країни. Розглянемо за допомогою таблиці 1 порогові значення індикаторів стану продовольчої безпеки України.

Якщо буде спостерігатись на рівні країни споживання в обсягах нижче за встановлені норми, то це в свою чергу призведе до зниження розумової й фізич-

Таблиця 1

Порогові значення індикаторів стану продовольчої безпеки України

№ з/п	Індикатор	Гранична межа
1	добова калорійність харчування людини, тис.	не менше 2,5
2	споживання: м'яса та м'ясопродуктів (за рік/особа), кг	не менше 83
3	молока та молочних продуктів (за рік/особа), кг	не менше 380
4	яєць (за рік/особа), шт.	не менше 290
5	цукру (за рік/особа), кг	не менше 38
6	олій та інших рослинних жирів (за рік/особа), кг	не менше 13
7	картоплі (за рік/особа), кг	не менше 124
8	овочів та баштанних (за рік/особа), кг	не менше 161
9	фруктів, ягід, горіхів і винограду (без переробки на вино) (за рік/особа), кг	не менше 90
10	хліба та хлібопродуктів (за рік/особа), кг	не менше 101
11	виробництво зерна на одну особу на рік, т	не менше 0,8

Примітка: згруповано автором на основі Наказу Міністерства економіки України від 02.02.2007 № 60

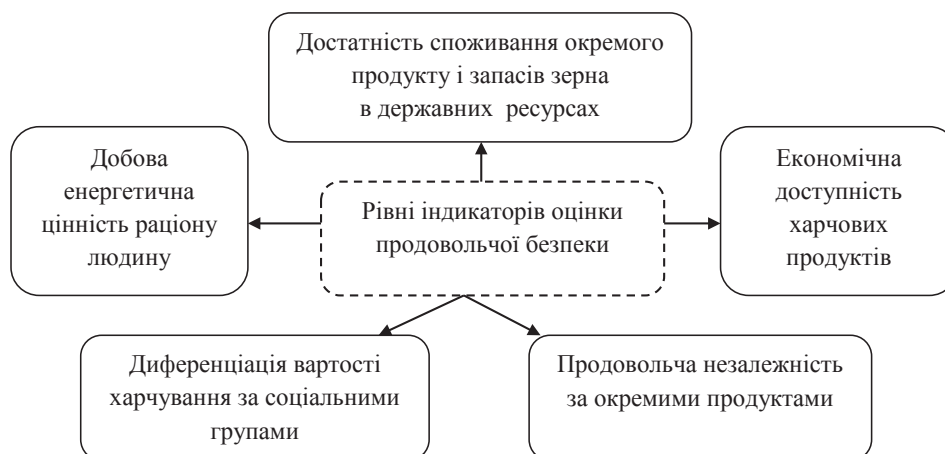

Рис. 2. Рівні індикатори оцінки стану продовольчої безпеки країни

Примітка: згруповано автором на основі Постанови «Деякі питання продовольчої безпеки»

Рис. 3. Напрями державного регулювання

Примітка: удосконалено автором

ної активності населення, що призведе до погіршення здоров'я та викличе залежні захворювання [6].

Пропонуємо узагальнити й удосконалити рівні індикаторів основуючись на групи харчових продуктів (див. рис. 2).

Основні міжнародні й українські методи оцінки продовольчої безпеки основополагають на індикатори оцінки. За допомогою даних методів є можливість проведення оцінки продовольчої безпеки за для виявлення слабких сторін та розроблення шляхів підвищення її рівня.

Більш узагальнювальним показником стану продовольчої безпеки є обсяг та структура споживання базових продуктів харчування. На другому місці є визначення індикатору фізичної (обсяги виробництва сільськогосподарської продукції) та економічної доступності продовольства (доходи населення) [7].

Для покращення української продовольчої безпеки існує потреба в посиленні зі сторони держави регулювання, пропонуємо навести удосконалені напрями державного регулювання, які необхідні для підвищення ефективності зовнішньої та внутрішньої торгівлі (див. рис. 3).

Пошук проблем продовольчої безпеки та її вирішення повинні розглядатися не тільки на рівні країни, а й на рівні регіону, що пов'язано з різним соціально-економічним розвитком окремих регіонів держави. Зазначимо, що існує потреба в підвищенні рівня відповідальності суб'єктів держави за забезпечення населення якісним продовольством.

Шляхи розвитку продовольчої безпеки тісно пов'язані між собою й повинні забезпечувати зростання рівня добробуту населення, до них належать:

1. Підвищення ефективності підприємств АПК.

2. Державної політики з забезпечення повноцінного харчування.

3. Зовнішньоекономічна політика розвитку АПК.

Висновки. Продовольча безпека країни є однією з головних складових економічної безпеки держави й елементом

міжнародної продовольчої безпеки. Система формування продовольчої безпеки повинен включати оцінку та моніторинг змін стану продовольчої безпеки, а також кількісну й якісну оцінку з метою підготовки відповідних рекомендацій та управлінських рішень. За умов інтеграції виникає потреба у відкритості зовнішніх та внутрішніх продовольчих ринків, що дозволять оперативно реагувати на зміни та формувати ефективні шляхи покращення стану.

Зазначимо, що на законодавчому рівні визначено перелік індикаторів та характеристик формування продовольчої безпеки, але відсутні методики розрахунку даних індикаторів й обмежений перелік складових даних індикаторів, що не дозволяє в повному обсязі оцінити ризики загроз. Методика оцінки продовольчої безпеки не є універсальною, так як залежить від поставлених цілей та проблем на окремих рівнях.

Список використаних джерел:

1. Попова Т.Л. Рівень та якість життя населення України як показник дієвості соціальної державної політики. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Popova.pdf>.
2. Закон України «Про продовольчу безпеку України». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3498-17>
3. Про затвердження методики розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства економіки України [від 02.03.2007 № 60]. URL: http://www.uazakon.com/documents /date_6s/pg_gewqwi
4. Деякі питання продовольчої безпеки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 р. №1379 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 93.
5. Григорьев С.О. Продовольча безпека та особливості її формування на рівні регіонів. Економіка харчової промисловості. 2015. № 1(25). С. 13–18.
6. Осипова О.І. Концептуальні засади формування комплексу економіко-математичних моделей для оцінювання рівня продовольчої безпеки регіонів України [Електронний ресурс] / О.І. Осипова // Ефективна економіка. 2015. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4208> 115
7. Рудич А.І. Оцінка динаміки та тенденції показників продовольчої безпеки регіонів України [Текст]. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2017. Том 27. № 4.